

5. Ovidius
De roef van Europa [Ovidius, *Metamorphosen* II: 843-875], ca. 1592, atelier van Jacques de Gheyn II [Zacharias Dolendo?] naar Karel van Mander, burijngravure, 17,4 cm diameter, r.o.: KM (verweven) andere in / IDG (verweven) effjn. ex. Latijnse verzen rond het medaillon: *Flamma lovem lauri formâ remeâre coegit / Alta Sali, è manibus missa cupidinis. / Quamvis tantilli manibus demissa puelli / Non docilis tanto eedere flamma salo.* Prentenkabinet, Inv. S II 81 221, quarto

De prent met de roef van Europa hoorde mogelijk samen met een gelijkwaardige gravure, *Perseus bevrijdt Andromeda* [Ovidius, Met. 4, 665-759], die Jacques de Gheyn II sneed en die in 1588 verscheen bij de Amsterdamse prentuiver Jan Pitten. Rond het midden van de 16e eeuw ontstond er in Europa belangstelling voor het visualiseren van Ovidius' boek de *Metamorphosen*. Karel van Mander die de besproken prent met de roef van Europa ontwierp, schreef in het begin van de 17e eeuw zijn *Wleggingh op den Metamorphosis Pub. Ovidij Nasonis* (1604).

FILEDT-KOK, J.P. "Jacques de Gheyn II Engraver, Designer and Publisher - I", *Print Quarterly* 7:3 (1990), p. 265 • FILEDT KOK, J.P. & LEESBERG, M. "The De Gheyn Family, Part I", in *The New Holstein Dutch & Flemish Etchings, Engravings and Woodcuts 1450-1700*, Rotterdam, 2000, p. 211, nr. 142 AD

6. Mythe en geografische realiteit bij Moschus
Theocritii Syracusii Idyllia & Epigrammata cum mess. Palat. collata. Moschi, Bionis, Simmii opera quae exstant. Iosephi Scaligeri & Isaacii Casauboni emendationes scorsim dabuntur [Latine - Graece], [Heidelberg]: Hieronymus Commelinus, 1596, in-8°. Papier, 319 p., ca. 170 x 110 mm. VB 6 053 A RP
Titelpagina

Moschus van Syracuse was een grammaticus en een dichter. Hij is bekend om zijn bucolische gedichten die hier samen met het werk van zijn oudere en bekendere stadsgenoot, en eveneens bucolisch dichter, Theocritus (3e eeuw v. C.), met de gedichten van Bion van Smyrna (2e eeuw v. C.) en Simias van Rodos (ca. 300 v. C.) zijn uitgegeven. Hij schreef een epyllion van 166 verzen dat hij volledig aan Europa wijdde: de droom van het jonge meisje Europa waarmee het gedicht opent, haar wandeling naar de kust en het speelse gescherts met haar gezellinnen, de ontvoering over de zee en de aankomst in Kreta zijn op een charmante en sensuele manier beschreven. In de droom de avond vóór haar roef ziet Europa twee landsgeedelen in de gedaante van een vrouw ruzie maken over haar lot. Azië en het landsgeedeelte dat recht tegenover haar ligt. De eerste vrouwelijke gedaante is voor het meisje duidelijk herkenbaar en een vertrouwde figuur. De tweede vrouwelijke

gedaante is haar echter onbekend. Ze draagt ook geen naam. Azië klampt zich vast aan Europa dat ze haar bloedeigen kind noemt. De onbekende vrouw trekt echter met geweld het kind naar zich toe en voert aan dat Europa volgens de wil van Zeus een eergeschenk is. Het kind verzet zich niet. Het gedicht geeft aan de mythe van de roef van Europa de geografische dimensie zoals die later gemeengoed zou worden: de mythologische figuur Europa heeft het oude continent haar naam gegeven. Het gedicht van Moschus heeft een grote invloed gehad op de Romeinse dichter Ovidius (43 v. C.-17/18 n. C.) die het verhaal van Europa vertelt in het tweede boek van zijn *Metamorphosen* (vv. 843-875). De roef van Europa wordt dankzij Ovidius een geliefd thema in de plastische kunsten. We vinden het ook vaak op kaarten afgebeeld.

Deze editie van Theocritus' *Idyllia* behoorde vroeger toe aan de beroemde humanist Justus Lipsius (1547-1606). Deze geleerde filoloog liet het werk na aan het jezuïetencollege in Leuven, getuige het ex libris op de titelpagina: *Collegij Societatis Jesu dono I[ustij] Lipsij M[atioris] B[ibliothecae] H 45*. Het maakte deel uit van een partij boeken die volgens de wil van Justus Lipsius zelf niet na zijn dood uit zijn persoonlijke bibliotheek werd weggehaald. Lipsius had geen kinderen en had inderdaad beslist al zijn in het Grieks geschreven boeken na te laten aan het college in Leuven, terwijl de rest van zijn verzameling bestemd was voor zijn achterneef, Willem de Greve (1593-1672). De huidige Koninklijke Bibliotheek van België verwierf dit boek, samen met ongeveer 300 andere boeken uit het Leuvense college dat in 1773 op bevel van keizerin Maria-Theresia van Oostenrijk (1717-1780) was gesloten, nadat de Stad Brussel in 1842 afstand had gedaan van het fonds dat afkomstig was uit de oude Koninklijke Bibliotheek die Filips II in 1559 had opgericht en die de Franse overheid in 1795 had opgeheven.

BÜHLER, W. *Die Europa des Moschos. Text, Übersetzung und Kommentar*, Wiesbaden, 1960 • ADAM, R. & DE SCHEPPER, M. *Bibliotheca Lipsiana Bruxellensis. Les livres de Juste Lipse conservés à la Bibliothèque royale de Belgique*, Brussel-Turnhout, 2007, nr. 468
RA & WB

Mappaemundi

Middeleeuwse wereldkaarten of *mappaemundi* zijn het cartografische equivalent van de narratieve tekeningen uit die periode: ze vertellen in de eerste plaats een verhaal. Het didactische karakter primeert boven het strik: geografische. Precies daarom steunen de middeleeuwse wereldkaarten op zowel mystiek, symbolisch als allegorisch beeldmateriaal. We vinden ze in handschriften van klassieke en middeleeuwse auteurs zoals Sallustius, Macrobius, Martianus Capella, Isidorus, Beda Venerabilis, Beatus a Liebana, Lambertus Audomarensis, Henricus Moguntinensis, Mattheus Parisiensis, Ranulphus Higden. In deze omvangrijke groep neemt het historische oeuvre van Sallustius (86-34 v. C.) ongetwijfeld een bijzondere plaats in. Het type wereldkaart dat we in handschriften van zijn werk terugvinden, kende een enorm succes. Bovendien waren zijn *de Coniuratione (of Bellum) Catilinae* en *Bellum Jugurthinum* bijzonder geliefd in de middeleeuwen. Het moraliserende karakter van beide werken en het mooie, retorische Latijn waarin ze zijn geschreven, maakten daarvan de leesteksten bij uitstek in de grammatica-scholen.